

ERKIN VOHIDOV DOSTONLARIDA HAYOT HAQIQATI TALQINI. (“PALATKADA YOZILGAN DOSTON” MISOLIDA)

**Ilmiy rahbar: f.f.n dotsent Abduvali Musayev
JDPI talabasi Mardiyev Rustam**

Ijod muttasil kashfiyotlar jabhasidir. Doimo harakatlanib, o‘zgarib turuvchi ko‘hna dunyo jumboqlarini yechmoq, inson qalbi, xarakteri, ruhiy olamining yangidan-yangi qatlamlarni kashf etmoq uchun ijodkor tinimsiz izlanmog‘i darkor.

Adabiyotimizda ijodiy kashfiyotlar yaratishdan charchamagan va she‘rxon qalbiga doimo hayrat, zavq, go‘zallik urug‘larini sochgan hassos shoir Erkin Vohidov ijodi o‘zining mavzu rang-barangligi, o‘ziga xos g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari bilan alohida ajralib turadi.

Shu o‘rinda Anvar Obidjonning ham e‘tirofini eslasak: Erkin Vohidov ijodini bor ko‘lami bilan kuzatgan kishi bir narsadan hayratga tushmog‘i tayin — shoir qay ishga, qay janrga qo‘l urmasin, ularning birontasiga “Ikkinchi darajali” degan tang‘ani bosib bo‘lmaydi.[1.16-b]

Darhaqiqat, shoirning dilbar she‘riyatidan bahramand muxlis uning “Nido” (1964), “Orzu chashmasi” (1964), “Palatkada yozilgan doston” (1966), “Ruhlar isyoni” (1979) kabi dostonlaridan ham ulkan ma‘naviy, ruhiy, badiiy oziq oladi.

Ushbu maqolada shoirning 1966-yil Toshkent zilzilasi bilan bog‘liq voqealar qalamga olingan “Palatkada yozilgan doston” poemasi haqida fikr yuritimiz.

Bu doston haqida XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi darsligida: Toshkent zilzilasi to‘g‘risida reportaj usulida bitilgan “Palatkada yozilgan doston” ayrim yuzaki, o‘tkinchi kayfiyatlarga, gazetachilik ruhidagi hozirjavoblik bilan aytilgan gap-so‘zlarga qaramay real, hayotiy lavhalar borligi jihatidan ahamiyatlidir[2.454-b] deyilgan.

“Yuzaki, o‘tkinchi kayfiyatlar”, “gazeta ruhidagi hozirjavoblik” kabi e‘tirozlar dostonning umumiy ruhiyatida asar yozilgan davrning, muhitning g‘oyaviy ko‘rinishlari yetakchilik qilganligi uchun aytilgan bo‘lishi mumkin. Ammo yozuvchi doston bag‘rida real, hayotiy lavhalarni badiiyatning ta‘sirchan libosiga o‘rab, xalqimizning o‘lmas qadriyatlarini, an‘analarini baland pardalarda kuylay oldi.

Dostonda o‘zbek xalqining ahillik, bag‘rikenglik, o‘zaro mehr-oqibat tuyg‘ulari hayotiy asoslar, prototip obrazlar orqali jonli badiiy manzaralarda bo‘y ko‘rsatadi.

Yuqoridagi darslikdan keltirilgan fikrga ko‘ra, doston real voqealar zamiriga qurilgan, jumladan, o‘shlik qizcha Diloromning muruvvati ham real zaminga ega. Shoir uni ta‘sirchan badiiy ifoda etish orqali minglab kitobxonlar qalbida odamiylik, mehr-shafqat tuyg‘usi yosh tanlamasligi, aslida ezgulik bu yorug‘ dunyoga har bir inson bilan teng tug‘ilishini, faqat har bir qalb o‘zining bu bebaho ne‘matini o‘zi parvarish qilib voyaga yetkazishi kerakligini aytadi.

Odatda insonlarning asl yuzlari kulfatda ayon bo‘ladi. El boshiga tushgan tashvishli kunlarda o‘z manfaatlaridan bir qarich narini ko‘ra olmagan insonlar ham

bo'lganligi dostonida yaxshi ochilgan. Mehmonxonasining ikki joyidan ganch ko'chganini bahona qilib, raysovet (o'sha paytdagi mutasaddi tashkilot)ga ariza yozgan bir inson misolida shoir insoniy andisha, bag'rikenglik e'tiqod va sabot odamiylikni ichdan tutib turuvchi tayanch ustun, eng kerakli fazilat ekanligini eslab, shunday deydi:

“Uy omonat. Ehtiyot zarur!”

Bunday paytda e'tiqod zarur.

Uy omonat bo'lsa, o'y bo'lsin butun.

Sabot — g'isht, ganch kabi zarurdir bu kun.[3.392-b]

Ijodkor zilziladan keyin Toshkentni qayta tiklash jarayonidagi odamlarning matonatli mehnatini frontaga qiyoslaydi va ikkinchi jahon urushi yillarini ham eslab o'tadi:

Aslini olganda, bu yer ham front,

Bu yerda ham axir bormoqdadir jang.

Toshkent aholisiga yordam berish uchun Moskvadan yuborilgan, ikkinchi jahon urushi yillari front janggohlarida fashistlarning “Ferdinand”, “Tigr” kabi tanklarining dodini bergan bizning “T-34” tankimiz endi o'zining kuchini mehnat janggohida ko'rsatishini shoir juda chiroyli talqin etadi. Shoir jonlantirish san'tidan foydalanib, “T-34” ning o'z kechmishini uning tilidan shunday ifoda etadi:

Ko'p janglarni ko'rdim,

Ko'p qonlar to'kdim,

Ezilib ketadi temir yuragim.

Yo'q bu kerak edi, men majbur edim.

Garchi temir bo'lsa-da, urushdagi xunrezliklardan yuragi ezilib ketganini, hozirgi kuch-qudratini bunyodkorlikka, yaratuvchanlikka sarflanayotganidan rozi ekanligi, tank tilidan ta'sirchan ifoda etilgan.

Erkin Vohidovning shoirona nigohi qarshisida hayotdagi oddiy jo'n narsalar kutilmagan ma'no kasb etadi va inson hayotining mohiyatini ochishga imkon beruvchi muhim vositalarga aylanadi.[4.85-b]

Ha, haqiqatan ham Erkin Vohidov oddiy ko'ringan holatlardan katta bir badiiy umumlashmalar qilishga, she'rxon ongini aqlan, qalbini ruhan boyitadigan topilmalar kashf qilishga qodir ijodkor.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To quyosh sochgayki nur. Erkin Vohidov hayoti va ijodi zamondoshlari nigohida. T.: “O'zbekiston”. 2016, 2018. 16-b
2. Naim Karimov va boshqalar. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. T. “O'qituvchi”. 1999. 454-b
3. Erkin Vohidov. Tanlangan asarlar. – T.: “Sharq”. 2018. 392-b, 394-b, 395-b.
4. Ozod Sharafiddinov Adabiyot – hayot darsligi. T.: Adabiyot va san'at nashriyoti . 1981. 85-b